3. Пастернак А. В. Психолого-педагогічні особливості адаптації сучасних першокласників до навчання. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2019. Вип. 9. С. 258-264. URL : https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/uk/article/view/3752/3424

4. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К.: 2002. 136 с.

5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Генеза, 2002. 368 с.

6. Ткаченко О.А. Дослідження інтелектуального компоненту адаптації першокласників до навчання як показника ефективності реалізації в навчальному процесі принципів Нової української школи. (2019). *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*, *9*, 264-272. URL : https://doi.org/10.31812/psychology.v9i0.3756

САМОРЕГУЛЯЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ВІКОВА ДИНАМІКА СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСВІТНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ

Анна Дарноступ, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О. І. Попова, кандидат педагогічних наук, доцент
Бердянський державний педагогічний університет (Україна)

SELF-REGULATION OF YOUNG SCHOOLCHILDREN: AGE DYNAMICS OF FORMATION AND EDUCATIONAL FACTORS OF DEVELOPMENT

Anna Darnostup, master's student
Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У тезах проаналізовано вікову динаміку становлення саморегуляції молодших школярів та визначено освітні чинники її розвитку в умовах початкової школи. Обґрунтовано значення забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою для формування регулятивних умінь дітей. Підкреслено роль творчої діяльності педагога та соціально-емоційних освітніх практик у розвитку самоконтролю, навчальної самостійності та відповідального ставлення учнів до навчання.

Ключові слова: саморегуляція, молодший шкільний вік, навчальна діяльність, соціально-емоційне навчання, наступність освіти, педагогічна творчість.

Abstract. The paper analyzes the age-related dynamics of the development of self-regulation in primary school children and identifies educational factors that contribute to its formation in primary education. The importance of ensuring continuity between preschool and primary education for the development of regulatory skills is substantiated. The role of teachers' creative activity and social-emotional learning practices in fostering self-control, learning autonomy, and responsible attitudes toward learning is emphasized.

Keywords: self-regulation, primary school children, learning activity, social-emotional learning, educational continuity, teacher creativity.

У сучасних умовах реформування освіти особливої актуальності набуває проблема забезпечення перспективності та наступності між дошкільною та початковою ланками освіти, що передбачає узгодженість педагогічних підходів до розвитку ключових особистісних якостей дитини. Однією з таких базових якостей є саморегуляція, яка забезпечує здатність дитини керувати власною поведінкою, емоційними реакціями та діяльністю. Саме сформованість регулятивних умінь створює передумови для успішної адаптації дітей до навчання у школі та подальшого освітнього розвитку.

Сучасні трансформації освіти, зумовлені впровадженням компетентнісного підходу та ідей соціально-емоційного навчання, актуалізують проблему розвитку саморегуляції молодших школярів як важливого чинника успішності навчальної діяльності. Саморегуляція у наукових дослідженнях трактується як здатність особистості цілеспрямовано керувати власними когнітивними процесами, емоційними станами та поведінкою з метою досягнення визначених результатів діяльності [6]. У педагогічному контексті вона вважається важливою передумовою формування навчальної автономії та відповідального ставлення до навчання.

Особливого значення розвиток саморегуляції набуває в молодшому шкільному віці, оскільки саме в цей період відбувається становлення навчальної діяльності як провідної, формування довільності психічних процесів та інтенсивний розвиток емоційно-вольової сфери дитини.

Проблема розвитку саморегуляції активно досліджується в психології та педагогіці. У теорії соціального навчання A. Bandura саморегуляція розглядається як механізм самоконтролю та самокорекції поведінки, що формується у процесі взаємодії людини із соціальним середовищем [3]. У працях B. Zimmerman саморегуляція пов'язується зі здатністю учнів планувати навчальну діяльність, здійснювати її моніторинг і оцінювати власні результати [6]. У сучасних психологічних дослідженнях підкреслюється роль самоконтролю як важливого чинника особистісної ефективності [4].

У вітчизняній педагогічній науці саморегуляція розглядається як важлива складова становлення навчальної діяльності та особистісного розвитку молодших школярів. Зокрема, академік О. Савченко підкреслює, що формування самоконтролю і рефлексії учнів є необхідною умовою розвитку їхньої пізнавальної самостійності [2], а І. Бех акцентує увагу на ролі саморегуляції у формуванні відповідальної та морально зрілої особистості [1].

Попри значний науковий доробок, питання вікової динаміки становлення саморегуляції у молодшому шкільному віці потребує подальшого осмислення з урахуванням сучасних освітніх підходів і забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою.

Метою тез є аналіз вікової динаміки становлення саморегуляції молодших школярів та визначення освітніх чинників її розвитку в контексті забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою.

Саморегуляція молодших школярів формується поступово та має виражену вікову динаміку. На початку навчання в школі поведінка дітей значною мірою регулюється зовнішніми чинниками – вимогами дорослого, правилами навчальної діяльності та системою оцінювання. Учні першого класу здатні дотримуватися правил діяльності переважно за умов чітких інструкцій і постійного педагогічного контролю. На цьому етапі емоційні реакції дітей характеризуються імпульсивністю та нестійкістю, а результати діяльності значною мірою залежать від зовнішнього схвалення з боку вчителя. Самоконтроль і самокорекція ще не виступають як внутрішні механізми регуляції поведінки.

У процесі навчання у 2–3 класах відбувається активний розвиток довільності психічних процесів. Учні поступово опановують уміння ставити навчальну мету, планувати послідовність дій та здійснювати самоперевірку за зразком. Важливу роль у розвитку саморегуляції починає відігравати мовлення: внутрішня мова виконує функції самоінструкції та самоконтролю.

Наприкінці молодшого шкільного віку (4 клас) саморегуляція набуває більш усвідомленого характеру. Здобувачі демонструють здатність до елементарної рефлексії власних дій, оцінювання результатів навчальної діяльності та передбачення наслідків поведінки. Розвиваються навички емоційної саморегуляції: молодші школярі вчаться розпізнавати власні емоції, вербалізувати їх і застосовувати прості стратегії подолання труднощів.

Суттєвим чинником розвитку саморегуляції виступає соціальний контекст навчання. Спільна діяльність учнів, групові та парні форми роботи, обговорення правил і результатів

навчання сприяють інтеріоризації регулятивних дій і формуванню відповідального ставлення до навчальної діяльності.

Особливої ваги у цьому контексті набуває забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою. У дошкільному віці закладаються передумови довільної поведінки дитини: уміння дотримуватися правил, керувати власними емоціями та взаємодіяти з однолітками. У початковій школі ці передумови трансформуються у здатність учнів організовувати власну навчальну діяльність і здійснювати самоконтроль.

Творча діяльність педагога відіграє важливу роль у забезпеченні цього переходу. Використання ігрових методів, рефлексивних вправ, групових форм роботи та практик соціально-емоційного навчання сприяє формуванню в молодших школярів умінь самоконтролю, відповідальності та усвідомленого ставлення до власної діяльності.

Аналіз вікових особливостей розвитку саморегуляції дозволяє сформулювати кілька узагальнень. По-перше, формування саморегуляції в молодшому шкільному віці має поетапний характер – від зовнішньої регуляції до внутрішньої організації діяльності. По-друге, розвиток саморегуляції молодших школярів визначається взаємодією когнітивних, емоційних і соціальних чинників, що зумовлює необхідність комплексного педагогічного впливу. По-третє, ефективність формування цього процесу значною мірою залежить від організації навчальної діяльності та використання соціально-емоційних освітніх практик.

Узагальнюючи результати аналізу, варто підкреслити, що саморегуляція виступає ключовим механізмом переходу дитини від ігрових форм діяльності, характерних для дошкільного віку, до навчальної діяльності як провідної в молодшому шкільному віці.

Таким чином, саморегуляція молодших школярів формується як складний і багатовимірний процес, що охоплює когнітивний, емоційно-вольовий і соціальний аспекти розвитку особистості. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом становлення регулятивних механізмів діяльності, оскільки саме в цей час відбувається активний розвиток довільності психічних процесів і формування навчальної діяльності як провідної.

Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою створює сприятливі умови для розвитку саморегуляції дітей, оскільки передбачає узгодженість педагогічних підходів до формування довільної поведінки, емоційної компетентності та навчальної самостійності. Творча діяльність педагога, спрямована на використання інтерактивних і соціально-емоційних освітніх практик, сприяє формуванню самоконтролю, відповідальності та емоційної врівноваженості учнів.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с

2. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.

3. Bandura A. Toward a psychology of human agency. *Perspectives on Psychological Science*. 2018. Vol. 13(2). P. 130–136. DOI: https://doi.org/10.1177/1745691617699280

4. Baumeister R. F., Vohs K. D. Self-regulation and self-control. In: *Handbook of Self-Regulation.* New York : Guilford Press, 2021.

5. Denham S. A., Bassett H. H. Early childhood teachers as socializers of young children's emotional competence. *Early Childhood Education Journal*. 2020. Vol. 48(2). P. 137–143. DOI: https://doi.org/10.1007/s10643-019-00966-6

6. Zimmerman B. J., Schunk D. H. *Handbook of Self-Regulation of Learning and Performance.* 2nd ed. New York : Routledge, 2021. DOI: https://doi.org/10.4324/9781315697047.